

SOSYOLOJİK AÇIDAN BATMAN VE YÖRESİNDEKİ “TAZİYE GELENEĞİ” VE BU GELENEĞİN ANADOLU TAZİYE KÜLTÜRÜ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mustafa Hakkı Ertan

Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

mhertan@gmail.com

Özet: Ölüm, evrensel bir gerçek olup, hiçbir canlının kaçmadığı en tabii sonuçtur. Ölüm, bazı kültürlerde bir yok oluş, bazı kültürlerde geçici olarak Dünyadan ayrılma ve tekrar Dünyaya gelmenin bir gerekçesi, İslam toplumları için ise kısa ve geçici bir hayattan, uzun ve ebedi bir hayata başlangıçtır.

Kaçınılmaz bir son olan ölümün ağır ve acı neticesini hafifletme, akraba ve uzak-yakın tanıdıkların hatıralarını yadederek helalleşmelerine ve başsağlığı dilemelerine zemin hazırlamasını sağlayan “Taziye Geleneği” Batmanda ciddi, ve vazgeçilmez bir “Sosyal Davranış Kuralı” olarak varlığını sürdürmektedir.

Anadolu Taziye Gelenekleriyle benzeşen, fakat farklı uygulamalara sahip olan Batman Taziye Geleneği bu tebliğde ele alınacak ve Anadolu'nun birçok şehirleri ile mukayese edilerek konunun sosyolojik boyutu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada uygulanacak olan Anket, konunun sonunda değerlendirilecek ve Tebliğ Çalışmamız, Asya ve Balkan ülkelerinden sunulan örneklerle tamamlanarak sonuçlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Ölüm, Taziye, Kültür, Batman, Anadolu, Birleştirici Vasıflar

The Condolence Tradition in Batman and its Periphery; The Comparison of the Tradition and Anatolian Condolence Culture in Respect of Sociology

Abstract : The death is an universal fact; is also the most natural end. It is an extinction in some cultures; is leaving from The Earth ad interim and is also a cause of the reincarnation in some cultures; is also beginning from a short, temporary life to a long, infinitive life in Islamic societies.

The condolence tradition which provides people's sympathies, lives as a rule of social behaviour in Batman.

In the presentation, the condolence tradition of Batman is going to be handled what resembles, but sometimes decomposes Anatolian condolence tradition but. The matter's sociological aspect is going to be put forth comparatively.

The pool which will be applied in this work, is going to be examined. Our presentation is going to finish with examples from Asian and Balkan countries.

Key Words : Death, Sympathy, Culture, Batman, Anatolia, Qualifications characteristic

GİRİŞ

Ölüm, evrensel bir gerçek olup, hiçbir canlının kaçmadığı en tabii sonuçtur. Ölüm, bazı kültürlerde bir yok oluş, bazı kültürlerde geçici olarak Dünyadan ayrılma ve tekrar Dünyaya gelmenin bir gerekçesi, İslam toplumları için ise kısa ve geçici bir hayattan, uzun ve ebedi bir hayata başlangıçtır.

Kaçınılmaz bir son olan ölüm'ün ağır ve acı neticesini hafifletme, akraba ve uzak-yakın tanıdıkların hatıralarını yad ederek helalleşmelerine ve başsağlığı dilemelerine zemin hazırlamasını sağlayan " Taziye Geleneği" Batmanda ciddi, ve vazgeçilmez bir "Sosyal Davranış Kuralı olarak varlığını sürdürmektedir.

Günümüzdeki uygulamaları ile Batmanda Taziye geleneği, çok önemli bir kültürel gelenek olarak bilinmekte, taziyesi olan insanlar için, en yakın akrabadan en uzak tanıdığa kadar bir ziyaret seferberliği başlamaktadır. Akraba ve tanıdık insanların dışında, aynı mahallede oturanların, hiç tanışmıyor bile olsa taziye ziyaretinde bulunmaları, bir kültürel gelenek olarak devam etmektedir.

Bu tebliğde Batmanda, hayatini kaybeden bir insanın ardından başlayan taziye mesajları ve ziyaretleri ile ilgili safhalara değinilecek ve bu kültürün, "birleştirici vasıflar" çerçevesinde, bir kısım Orta Asya ülkeleri ve Çin toprakları içerisinde bulunan, özerk, Doğu Türkistan'dan Anadolunun birçok şehri ile Balkan ülkelerine kadar uzanan Türk sosyo- kültürel alanındaki benzerliklere değinilmeye çalışılacaktır.

Taziye Geleneği :

İslam kültüründe, ölen kişiye değer atfedilerek kendisi için bazı dini ve örfi merasimler düzenlenir. Cenazesinin yıkanması, beyaz ve dikişsiz kefene büründürülmesi, cenâze namazının kılınması ve cenâzenin defnedilmesi gibi maddî ve manevî görevler yerine getirilir. İnsanın bu son yolculuğunda onu yalnız bırakmamak, kendisi için son bir vazifeyi icra etmek, geriye kalan Müslümanlar için dinî ve insanî bir görev olarak kabul edilmektedir.¹

¹ Remzi Hansu, Sünnette ve Geleneğimizde Cenaze Merasimlerinin Birbirine Uygunluğu Meselesi (Bingöl Örneği), sh.III, Van Y.Y. Ü.,Yüksek Lisans Tezi, Van, 2007

"Cenâze, Arapça kökenli bir kelime olup Örtme, toplama, na's ve ölü manasına gelir. Daha çok insan na'sı için kullanılır. Ruhun bedeni terk etmesi haline ölü ya da cenaze denir. İslam geleneğinde ölmek üzere olan kişiye muhtazar, öldükten sonraki haline cenâze, cenâze için yapılması gereken hazırlıklara techîz, yıkanmasına gasl, yıkandıktan sonra kefenlenmesine tekfin, tabuta konulup namazının kılınacağı yere musalla ve daha sonra kabrine nakledilmesine teşyi, kabre konulmasına da defin denilmiştir."²

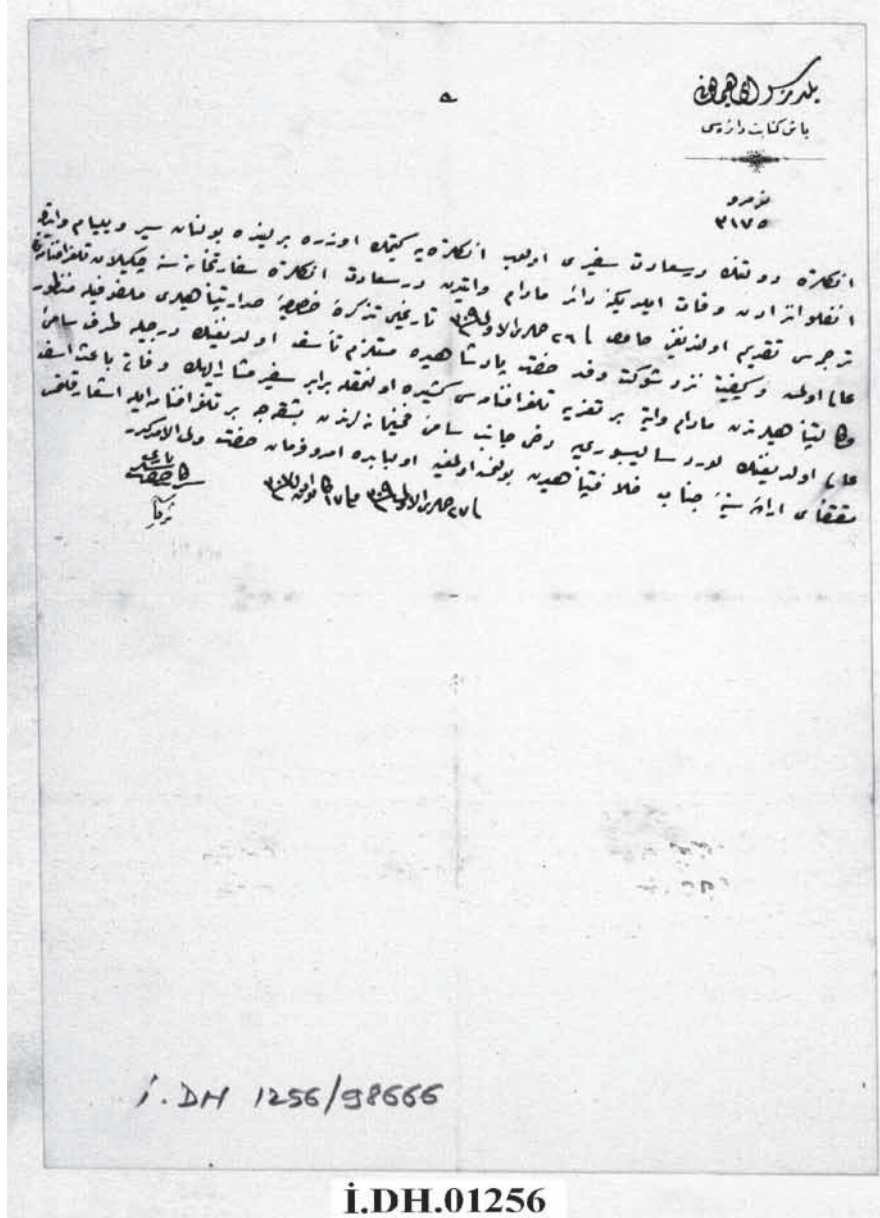
İslam kültürünün sosyal yaşamımıza kattığı bu terminoloji ve inanç sistemi, ortak bir müşterek kültür oluşumunun temelini oluşturmaktadır. Bu ifadeler, İslam inancına sahip tüm toplumlarda 'Birleştirici Vasıf' olarak kendini göstermektedir. Fakat, bir inanç sistemi ve Cenazenin defnedilmesine kadar ele aldığımız bu uygulamaların dışında Müslüman Türk Dünyası ile Müslüman Arap Dünyası ve diğer milletler arasında, özellikle cenazenin defnedilmesinden sonraki taziye ve yas uygulamalarında önemli oranda farklılıklar göze çarpmaktadır. İslam Peygamberi Hz. Muhammed dönemindeki yasaklamalara rağmen, Müslüman Türk dünyasında, birtakım taziye ve yas uygulamaları devam ederek varlığını sürdürmüştür. Mesela, cenazenin 7. günü, 40. günü, 52. günü, sene-i devriyesi, mevlüt okutma, lokum dağıtma, yemek dağıtma, 'devir' ve yas tutma vs. gibi birçok uygulama, İslam dininde yeri olmayan, sonradan uygulamalara girmiş 'Cenaze-Taziye ve Yas', uygulamalarıdır.

Osmanlı Devlet Geleneği Uygulamalarında Taziye

Osmanlı Devleti döneminde halk arasında devam eden geleneklere ek olarak devlet hiyerarşisinde, başsağlığı ve taziyet mesajlarının önem arz ettiği gözlenmektedir. Mesela, Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarında, İrade Dahiliye fonunda bulunan bir belgede, İngiliz Devleti'nin Dersaadet sefiri olup İngiltere'ye gitmek üzere Berlin'de bulunan Sir Vilyam Van'ın vefat etmesi üzerine, Madam Vayt'e ve Lord Salisbori'ye birer taziye gönderilmesi ile ilgili tarihi belge arşiv kayıtlarında görülmektedir.³

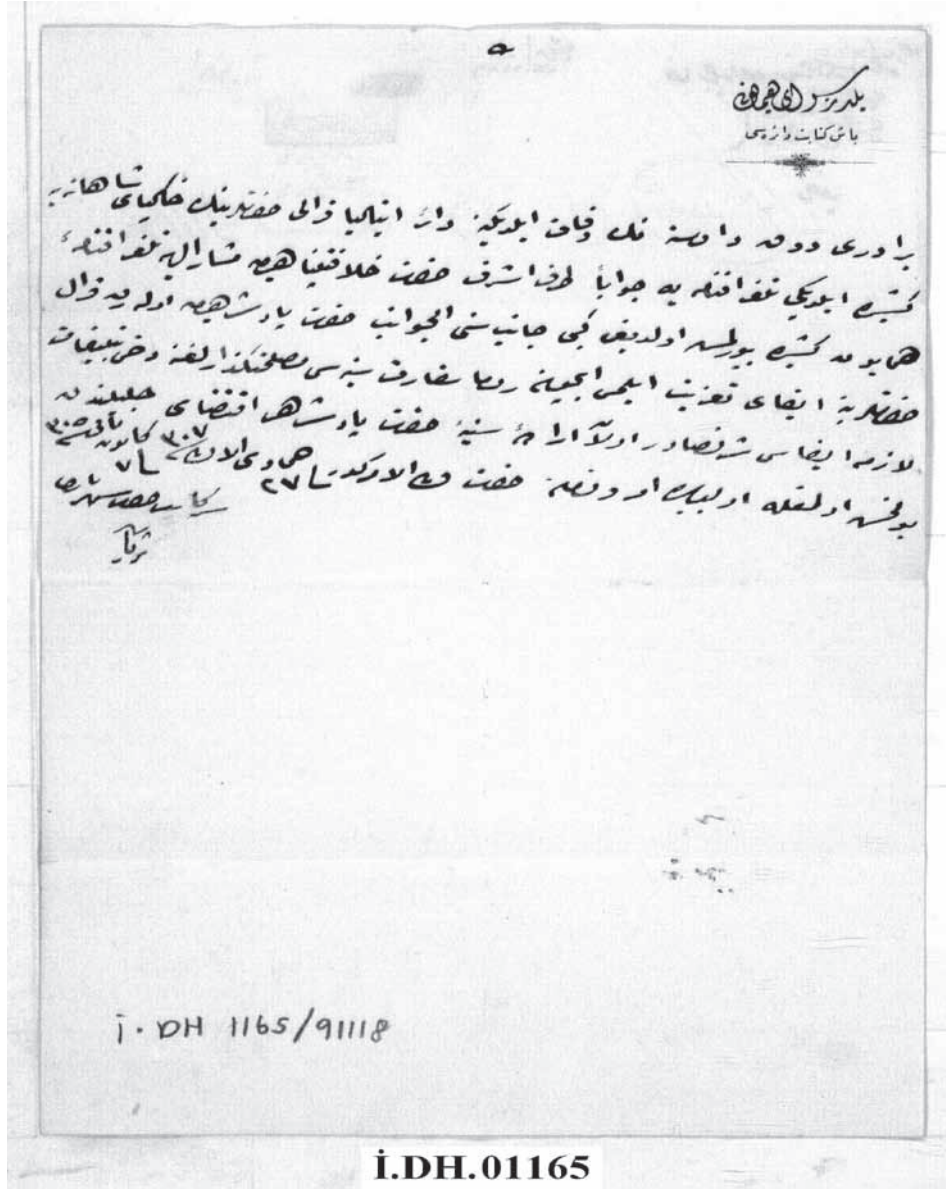
² Remzi Hansu, Aynı eser, sh.

³ BOA, İ.Dh. 12569

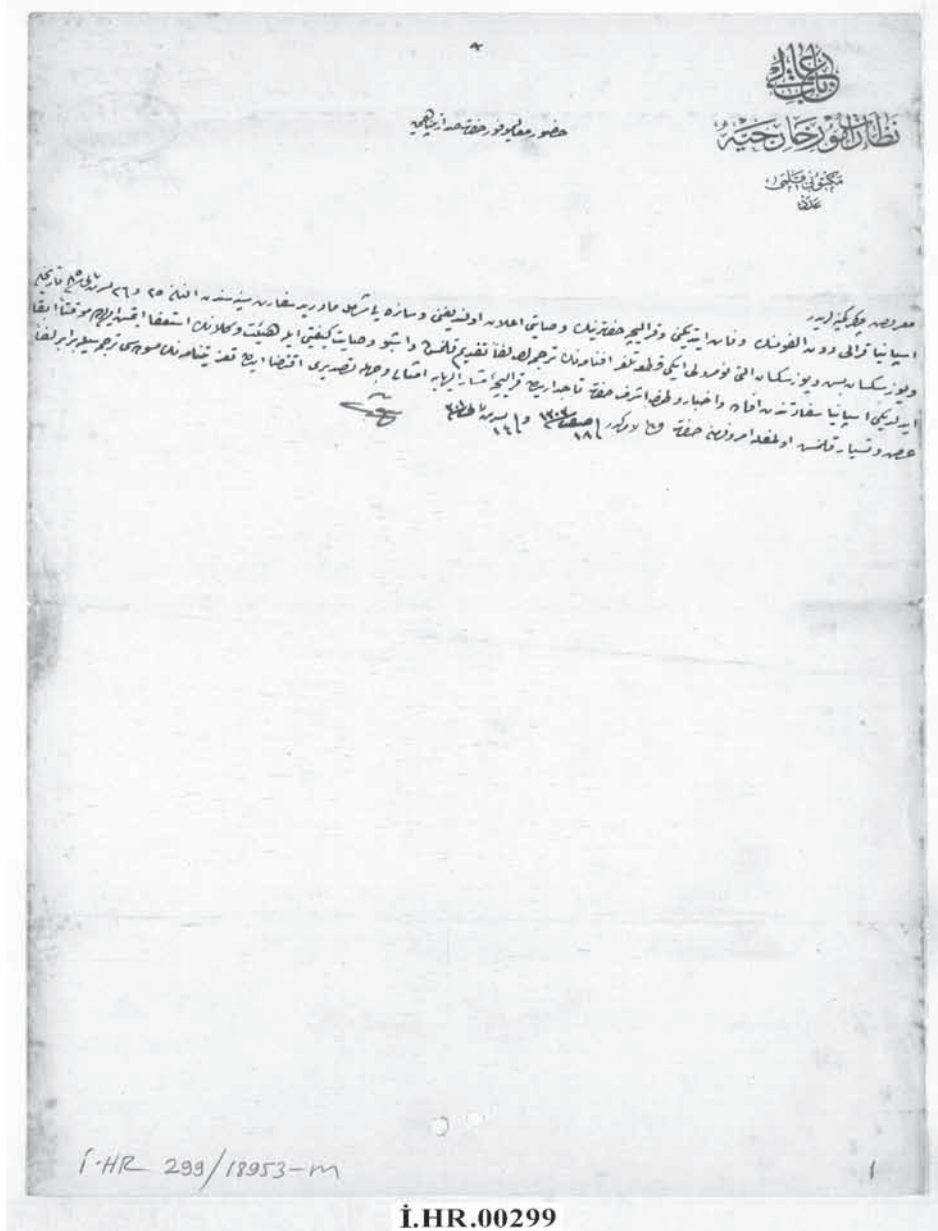
^{Yine} bir başka arşiv belgesinde, " Roma sefaretı maslahatgüzarlığı vasıtasıyla İtalya Kralı'na ifa-yı taziye ettirilmesine dair" İtalya Kralına taziye mesajı gönderilmektedir. ⁴

⁴ BOA, İ.DH.. 1165

Bir diğer önemli belgede, İspanya kralının vefatı üzerine Kraliçeye çekilen telgraf⁵ görülmektedir.

⁵ BOA, İHR-299

Sadece örneklerinin görülmesi açısından gösterdiğimiz bu belgelerden sonra Batmandaki taziye geleneğine değinelim.

Batman'da Taziye Geleneği :

Batman, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde kalan ve şehir nüfusunun 400.000'e ulaştığı yeni bir şehirdir. Çevre ilçeleriyle beraber 500.00 civarında olan nüfusu ile, Türkiye jeofizik alanının önemli yerleşimlerinden birisi olarak kendini göstermektedir. Daha çok bir Petrol şehri olarak bilinen Batmanda, petrol üretiminin yanında tarım ve hayvancılık da varlığını devam ettirmektedir.

1950 yılında köy olan Batman, sanayileşmenin etkisi ile ciddi oranda göç almış şehirlerimizdendir. Göç alanlarının büyük oranda, Siirt, Bitlis, Mardin, Diyarbakır ve bu illerin ilçe ve köylerinden olması, bu illerin ve yöresel kültürlerinin de Batmana taşınmasına ve yaşamasına sebep olmuştur. Henüz büyük oranda, müşterek ve yeknesak bir Batman kültüründen bahsedilmesi mümkün gözükmese de, gerek din olgusunun getirdiği müşterek inanç, veya kültürel birliktelikler, taziye geleneğinin büyük oranda benzeştiğini ve uygulamalarının da birleşmeye başladığını göstermektedir. Nitekim, Siirt, Bitlis, Diyarbakır ve Mardin kökenli insanlar, özellikle, taziye konusunda çok ciddi bir dayanışma ve birliktelik göstermektedirler. Bu konu ile ilgili, kürt ve arap kültürlerindeki farklılıklar gittikçe azalmakta ve şehirleşmenin getirdiği, bir sosyal değişimi birlikte yaşamaktadırlar. Mesela, kocası vefat eden arap kökenli bir kadın, geçmiş dönemlerde bir yıl evinden dışarıya çıkamamakta iken, günümüzde, bu kültür gittikçe zayıflamakta ve toplumsal baskı oluşturan "yas" süresi kısalmaktadır.

Batman'da hayatini kaybeden bir insanın ardından, hemen defin hazırlıkları başlar. Bu hazırlıklar mümkün olan en kısa zamanda tamamlanarak cenaze defnedilmeye çalışılır. Bu esnada, şayet zaman problemi varsa, yani hava kararmaya yüz tutmuşsa bile cenaze hazırlanan yere defnedilir. Hatta bu durum gece vakti bile gerçekleşebilir. Cenazenin bekletilmemesi ve bekletilen cenazenin ruhunun incineceği inancı bu durumun en önemli sebebidir. Gece vakti yapılan defin işleminin ardından, cenaze çıkan evde taziye fiilen başlar. Bu esnada, bulunulan semt-mahalle-dernekleri veya belediyenin sunduğu çadır hizmeti ile, cenaze evinin yanında veya en yakınında uygun bir mahalde "Taziye Çadırı" kurulur. Bayanlar taziye ziyaretleri için genellikle cenaze evini ziyaret ederken, beyler, kurulan taziye çadırında taziyetlerini ifade ederler. Gelen her şahıs veya misafir gurubu için Fatiha telkin edilir. Okunan Fatihalara diğer misafirler de eşlik ederler. Bu durum kalkan har şahıs veya misafir gurubu için tekrarlanır. Ziyaret başında ve sonunda okunan Fatihalar öncelikle yeni vefat etmiş olan kişinin ruhuna ve hazır bulunan misafirlerin geçmişlerinin ruhuna gönderilir.

Batman'da genellikle cenazenin akrabası veya yakını olan şahıs, Fatiha okunması için bir görevli gibi, dua cümlesini sesli bir şekilde söyleyerek sonunu Fatiha ile bağlar ve orada bulunan taziye için gelmiş misafirlerin Fatiha okumasını sağlar.

Şayet cenaze yakınlarından bu görevi yapacak kişi yok ise, emekli olmuş bir din görevlisi veya bu işi yapabilecek birisi, gerektiğinde ücret mukabili görevlendirilerek düzenli bir şekilde, gelen misafirlerin Fatiha okuması sağlanmaktadır.

Taziye çadırına gelen misafirler, cenaze yakınları tarafından, bizzat "hoş geldiniz, Allah razı olsun" hitabı ile karşılanır. Dua ve Fatiha okunduktan sonra Taziye misafirlerine çay ikram edilir. Zamanlama itibariyle, Öğle veya akşam yemeğinin vaktinde, misafirlere yemek de ikram edilmektedir. Bunun için ev veya taziye çadırı yakınlarında yemekler pişirildiği gibi, yemek fabrikalarından hazır yemekler getirtilirerek ikram edilebilmektedir. Yemek ikramlarını cenaze sahipleri veya yakınları karşılamaktadır.⁶

Normalde üç gün ile bir hafta arasında süren taziye geleneği, ailenin genişliği'ne göre bir haftadan on beş güne veya bir aya kadar sürebilir.⁷

Taziye sonrası, her Perşembe günü mezarlık ziyareti yapılır. Bu ziyaretler sabah saatlerinden itibaren başlasa da, genellikle öğlenden sonraki zaman diliminde yoğunlaşır. Bilenler Kur'an cüzlerinden "Yasin ve Tebarek" cüzlerini okur. Mezarlık yerinde bulunmak bile, balı başına bir adettir. Bu ziyaretlerde lokum, bisküvi ve içecek dağıtmak ve fakirlere sadaka vermek adetlere yerleşmiştir.⁸

⁶ Hasankeyfte bir taziye çadırında verilen akşam yemeği

⁷ Batman-Havre köyü'ne ait taziye çadırı ve taziye ziyareti

⁸ Batman'da her Perşembe yapılan mezarlık ziyaretleri

Günümüze kadar gelen Türk toplumlarının, geçmişinde ve günümüzde, farklı bölgelere ve farklı devletler içerisinde yaşayanların kültürlerinde bir birlik ve ayniyetin söz konusu olduğunu görmekteyiz. İnsan hayatını ilgilendiren en önemli olgulardan birisi olan Ölüm âdetlerinin de bu ayniyet ve birliğin göstergelerinden birisi olduğu dikkat çekmektedir.⁹ Şimdi bu konu ile ilgili, önce Makedonya, sonradan da Orta Asya'da Çin sınırları arasında bulunan Doğu Türkistan'dan örnek vereceğiz.

Makedonya'da Taziye Geleneği :

Makedonya'da taziye geleneği ile ilgili bilgiler, bizzat bu topraklarda Üsküp, Radoviste ve civarında yaşayan, Müslüman Türklerle görüşülerek ve yaşanan gelenekler göz önünde bulundurularak derlenmiştir.

Balkan ülkelerinden biri olan Makedonya'da, Bir cenaze olunca, (kadın, erkek, çocuk...) ilk önce temcit (sala) verilir. Sonra cenazenin çeneleri bağlanır, ayakları uzatılır, meyyit yapılır.

O akşam cenaze evine duyan herkes konu komşu akraba gelirler ve geç saatlere kadar cenaze evinde otururlar. Uzaktan gelen akrabalar orada kalırlar komşular ise geç vakit evlerine giderler. Cenaze evine gelenler, ev sahiplerine baş sağlığı dilerler. Genelde başınız sağ olsun denilir. Bazı yerlerde de "emirallah", yani, Allah'ın emridir, denilir.

Cenazenin bulunduğu odada gelenler ayak ucuna otururlar. Meyyitin yüzü açık durur. Arada bir yüzünü örtsele de gelen yakını ve ya bir dostu ise yüzünü açarak rahmet diler ve odanın bir köşesinde bir müddet oturup dışarı çıkar.

⁹ Mustafa TALAS, Mehmet Eröz'de Ölüm Âdetleri Üzerine Bir Araştırma, sh 67, Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks, ZfWT Vol. 1, No. 2 (2009)

Cenazenin bulunduğu odada kötü şeylerden söz edilmez Genelde onun sağlığında nasıl bir insan olduğunu, neler yaptığını neler söylediğini, vasiyet ettiyse ne söylediğini belirten konuşmalar yapılır. Erkekler ayrı kadınlar ayrı odalarda oturur. Arada bir yakınlarından biri ağlayarak sesini yükseltirse hemen uyarılır. Sesli ve bağıarak ağlamaların, Allah'a isyan niteliği taşıdığı hususunda, ağlayan yavaşça uyarılır ve o kişi ağlamasına sessiz devam eder.

O gece geç vakte kadar oturulur, hatta hiç kimse uyumaz. Ertesi sabah yakın akrabaların hazırladığı yemekler getirilir. Çünkü cenaze evinde yemek pişmez. Yemekler orada bulunanlara, gelen akrabalara ziyaretçilere ikram edilir.

Sonra öğlene doğru cenazenin yıkanılacağı yer hazırlanır. Cenaze yıkanılacak yerde güzel kokulu tütsü yakılır. Yıkayanlar yıkayıcıyla beraber en yakın akrabalarıdır. Burada onu gasledip kefenlerler. Yıkamadan önce cenazenin üstüne serilen bir kat elbisesi giysin diye birisine verilir. Cenaze yıkandıktan sonra, uzakta olanların gelip görmeleri için bir müddet daha bekletilir. Sonra cenaze kaldırılır ve sadece erkekler, cenazeyi camiye, oradan da mezarlığa götürürler.

Gece vakti cenaze gömülmez. Genelde öğle namazından sonra ve hava kararmadan defnedilir. Bazı istisnai durumlarda, uzaklarda yakınları var ise bekletilebilir. Genelde öğle veya ikindi namazından sonra gömülür.

Evde bütün aynaların üstü örtülür ve cenazeye gelen kişilere hoş geldiniz denilmez. Cenaze evden çıktıktan sonra gelen hoşlanır ve aynaların üstü açılır. Geri kalan akraba ve ziyaretçilere yine sofraya kurulur. Yemekler yenildikten sonra evde isteyen Kur'an-ı Kerim ve Mevlit okutur. Evdekiler teselli edilir ve en yakın akrabalar orada kalır. Evdeki işlere bakarlar çünkü ev ahalisinin hiç bir işe bakmaya morali ve kuvveti yoktur.

Cenaze evine, üç gün boyunca yakın akrabaları veya yakın komşuları yemek götürürler. Orada onlarla ilgilenir ve daima onları sabra davet ederler. Sonra cenazenin altına üstüne serildiği çarşaflar yıkanır. Su konulan kaplar, ibrik, güğüm, sabun ve saire şeyler sadaka olarak verilir. Cenazede bulunan erkeklerle de, kabristandan dönünce sofraya serilir ve onlara da yemek verilir.

Bazı yerlerde Devir çıkarılır. Devir, Ölen kişinin şahsi parasının fakirlere dağıtılarak, günahlarına keffaret olmasının umulduğu bir dua işlemidir. Sağlığında eğer oruç, namaz gibi ibadet borcu var ise onun hesabı yapılır ve cenazede bulunan erkeklerle, kadınlara ve çocuklara ve ihtiyaç sahiplerine devir parası verilir.

Cenazenin defnedilmesinin kırkıncı gününde, yine Mevlid ve Kur'an-ı Kerim okunur. 52. gecesinde ise 70 bin Kelime-i Tevhid çekilir. Dost, akraba bir müddet hemen her gün cenaze evinde bulunur. Yavaş yavaş unutsunlar ve eski haline dönsünler diye bu ziyaretlere devam edilir. Yakın akrabalar o gün ve ertesi günler hep cenaze evinde bulunurlar. Taziyeler cenaze evden çıktıktan sonra da, daha bir müddet devam eder sonra yavaş yavaş eskiye dönerler.

Uygur Türklerinde Taziye Geleneği :

Günümüzde, Çin sınırları içerisinde bulunan ve Türkiye'nin üç katı büyüklüğünde bir coğrafyaya sahip olan Sincan Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan), yaklaşık 40 milyon Müslüman Türk nüfusu ile, Sünni gelenekleri yaşayan ve yaşatan bir bölgedir. Çin devletinin bütün baskılarına rağmen, Uygur Türkleri, Taziye geleneklerini devam ettirmektedirler. Tanıştığımız ve konuştuğumuz Uygur Türklerinin kendi ifadelerinden aldığımız taziye geleneği şu şekildedir ;

Uygurlarda bir kişi vefat ettiği zaman, insanlar vefat eden eve ve aileye yönelirler. Cenaze hazırlıkları tamamlandıktan ve cenaze defnedildikten sonra, taziye fiilen başlar. Taziye evine tanıdık tanımadık birçok kişi ziyarete gelir ve ziyaretçiler, tarafından yemekler, ev ekmeği poğaça vs. doyurucu yiyecekler getirilerek cenaze sahiplerine acılı günlerinde yardımcı olunur. Yas-Taziye evine gelenler başsağlığı dileyerek cenaze sahiplerinin acısını paylaşırlar. Dualar yapılır. Kur'an'dan sureler okunur. Taziye evinde, Yas tutan aile ise, beyaz kıyafetler ve beyaz yazma takmaya mümkün olduğunca dikkat eder. Hatta Taziye-yas boyunca, çiçekli, canlı renkler, işlemeli entari-elbiseler vs. giymesi hoş görülmez. Hatta ziyarete gelenlerin de süslü elbiseler giymesi hoş görülmez. Mesela, hemen hemen aynı benzerlikte olan Türkmenistan'daki taziye geleneğinde ve Türk kültür coğrafyasındaki diğer aynı kültürlü halklarda olduğu gibi ölen kimsenin evine yeni giysilerle gidilmez. Gölken Türkmenlerinde ölü evinde yas'ın 40 gün, bazen de 1 yıl sürdürüldüğü görülür. Bu süre zarfında yaşlı aile yeni giysiler giymez eski giysilerini giymekle yetinir. Yas giysisi genellikle siyah olur. Bazı yörelerde de giysiler beyazdır. Yasta ak giyinme kefen bağlantılı veya ölen şahsı ak bir âleme gönderme inançları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Ölü evinde yas zamanı tatlı yapılmaz. Yas evinden çıkıp toy evi'ne, yani düğün evine, veya düğün evinden çıkılıp yas evine gidilmez.¹⁰ Bu kural geleneklere yerleşmiş önemli bir yas kültürüdür.

¹⁰ Yaşar KALAFAT, Göklen Türkmenleri (=Türkmenistan) Halk İnançlarındaki Ölüm Temasına Dair Bazı Karşılaştırmalar, sh. 227, Medya ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Eskişehir

Cenaze çıkmış evde, müzik aletleri ve televizyon gibi eğlendirici yönü bulunan aletler uzun bir müddet açılmaz. Evlerin duvarlarından, fotoğraf ve resim içeren tablolar kaldırılır. Vefat eden şahsa ait eşyalardan büyük bir kısmı ihtiyaç sahiplerine bağış yapılır. Taziye - yas süresince 1hafta ila 15 gün evde yemekler pişirilip sürekli kuran okutulur. Yağda, yuvarlak şekil verilmiş hamurlar kızartılıp şekere batırılarak tatlandırılır. Adına kuymak denilen ve bir tür hamurlu yiyecek olan bu yiyecek sofrada çokça bulundurulur. Hatta bu hamur kızartması ziyarete gelip gidenlere verilir. Bu masraflar mümkünse ev sahibince değilse eş- dost tarafından karşılanarak el birliğiyle yapılır.

Eğer eşini kaybeden bir hanım ise, töre gereği yas tutar ve bir yıl evlenmesi mümkün değildir. Hatta uzun yıllar, ya da hiç evlenmediği görülür. Yası olan kadın ayrıca mümkün olduğunca yani çok acil bir isi olmadıkça 40 gün evden dışarı hiç çıkmamalıdır. Onun gerekli işleri çocuğu veya diğer aile bireylerince giderilir. Eğer işlerini yapacak kimsesi yoksa bu hoş görülebilir. (Alışverişi, resmi işleri vs. gibi) 40 gün yas tutup sürekli evde misafir ağırlayan kişiyi bugünden sonra yakın akrabaları ayrı ayrı evine çağırarak yemekli birer ağırlama düzenlerler. Mesela, kadının ablası ve ileri gelen akrabaları, cenaze sahibinin üzüntüsünü ve yasını paylaşmak ve onun tekrar hayata başlayabilmesini kolaylaştırmak düşüncesiyle aile fertleri tarafından misafir edilir.

Taziye ve yas evinde ölen kişinin, bir hafta ila 15 gün arasında süren yemeği ve Kur'anı okutulurken, 40. Günü ve mümkün ise 52. günü Kur'an okutulur. Vefat edenin birinci Yılı, yani, sene-i devriyesi dolayısıyla yemekli kuran okutulması adettir.

SONUÇ

Toplumsal hayatta öğrenilmiş davranışlar, nesilden nesile intikal ettirilerek, toplumsal yapının devamlılığı sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, toplumların başka toplumlardan farklı ve ayırt edilebilir bir özellik kazanması da, bu öğrenilmiş davranışlar bütününe oluşturduğu yapılanmalar, yani örf ve âdetler sayesinde söz konusu olmaktadır. Adına, halk âdetleri ve örfler de denilebilecek olan ve toplum hayatında uygulama sonucunda gelişen örf ve âdetler, toplumun içinden yaşam tarzından ve inançlarından doğma usullerdir. Bu usuller, bir işe yarama, verimlilik ve menfaate uygunluğuna göre, son şeklini almış olan ve gelenekler ile intikal eden bir yapıya sahip olup, şartlara göre, kısmi olarak değişebilen karakterdedirler.¹¹

¹¹ Mustafa TALAS, Mehmet Eröz'de Ölüm Âdetleri Üzerine Bir Araştırma, sh 67

Toplumsal örgütlenme biçimlerinden günümüzün karmaşık toplumlarına kadar hemen her toplumda yaşayan bireylerin geçmişlerinde yaşamış olan bireylerden alarak gelecekte yaşayacak olan nesillere aktardıkları örf ve âdetleri, sosyal hayatın her yönüyle ilişkili olabilmektedir. Doğum, evlenme, nişanlanma, kız kaçırma, başlık parası, kız isteme, askere uğurlama, düğün, ölüm, şenlikler ve eğlence törenleri düzenleme, hasat, kurban kesme vs. gibi çok değişik örnekleri olan örf ve âdetler; yaşadıkları toplumun fark edilebilir bir şekilde diğer toplumlardan ayrı bir örnek ortaya koyduklarının göstergeleri niteliğindedirler. Bu özelliklerinden dolayıdır ki, örf ve âdetler; gelenekleri kullanmak suretiyle var olan toplumsal yapıların varlığını devam ettirme fonksiyonuna sahiptirler.¹²

Toplumlar açısından hayati öneme sahip olan örf ve âdetler, toplumların anahtarı veya haritası gibidir. Toplumların başka toplumlardan farkını ortaya koyan ölçüleri gibidir. Hem toplumun yapısı hakkında bilgi ve ipucu verirler hem de toplumun özelliklerini ortaya koyan bir yapıya sahiptirler. Bu sebeple, toplumsal yapı ile ilgili analizler yapılacağı durumlarda, örf ve âdetler dolayısıyla da gelenek ve görenekler, önemle üzerinde durulması gerekli olan hususların en başta gelenlerindenidir. Toplumsal yapının kurumsallaşmış boyutlarından biri de ölümdür. Toplum hayatı ile bağlantılı olan önemli fenomenlerden biri olan ölüm, hemen hemen her kültürün çekirdeği olarak görülebilecek sosyolojik bir gerçekliktir.¹³

"Ölüm, pek çok bakımdan insanlığın kendine gelmesine ve olayları daha doğru okumasına sebep olabilecek bir sosyal gerçeklik olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Yapılan araştırmalara göre, toplumlarda, ölüm karşısındaki tutum; dine bağlı olup olmamaya, işgal edilen sosyal statüye, alınan eğitime, yaş ve cinsiyete göre değişim gösterebilmektedir. Ölüm kaygısına bağlı olarak ortaya çıkan ölüm karşısındaki tutum insanları bireysel ve sosyal olarak etkileyebilmektedir. Ölümle ilgili, her toplumda, definden önce ve definden sonra olmak üzere, kendine özgü ve spesifik olan gelenek, görenek ve inanışlar vardır. Bu spesifik özellikler, millet olmanın bir gereği olarak toplumlarda yaşayan gerçekliklerdir."¹⁴

İslam kültürünün sosyal yaşamımıza kattığı önemli bir gelenek olan ölüm olayına karşı, duruş, anlayış ve yaşamla ölüm arasındaki belirgin çizgi, ortak bir müşterek kültür oluşumunun temelini oluşturmaktadır. İslam inancına

¹² Mustafa TALAS, Aynı eser, sh 67

¹³ Mustafa TALAS, Aynı eser, sh 67

¹⁴ Mustafa TALAS, Aynı eser, sh 67

sahip tüm toplumlarda 'Birleştirici Vasıf' olarak kendini gösteren ölüm'ü karşılama ve ölüm sonrası uygulanan gelenekler toplumlar arasında önemli bir müşterek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Doğu Türkistan'daki Sincan Özerk Türk bölgesinden Balkan ülkelerine kadar uzanan ve 10.000 kilometre uzaklığı içeren Türk ve Türk kültür kardeşliğini içeren topluluklarının yaşadığı bir coğrafi çizgide, önemli birer kültürel motif ve 'Birleştirici Vasıf' olarak varlığını devam ettiren bu gelenekler, referansını dini inançlardan almış olsa da toplumlar arasında uygulanan basit ve farklı uygulamalar genel karakteristik çizginin dışına çıkmamaktadır. Anadolu'da, İslami geleneklere tabi olan Türk, Kürt, Arap, Gürcü, Çerkez, Boşnak ve ismini saymadığımız diğer toplumlar ile Balkan ülkelerinde ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan tüm toplumlarda ve devletlerde, ölüm ve sonrası uygulanan geleneklerin önemli oranda örtüştüğü görülmektedir.